

Pagtumba ng Patriarkiya sa Short Film na *Dogeaters* ni Kevin Piamonte

John E. Barrios

University of the Philippines Visayas

May tatlong lunan ng pagbasa ang maaaring ilapat sa isang sining na mula print patungong film. Una, ang intensiyong pakahulugan ng sumulat; pangalawa, ang interpretasyon ng direktor; at pangatlo, ang 'pangatlong kahulugan'¹ ng kritiko. Maaaring sabihin na ang unang dalawang lunan ay hindi sapat para ipakita ang kumplikidad ng isang inilipat na anyo at kuwento. Ang pangatlong lunan, dahil ang pagbasang ginawa ay may layong gabayan ang manonood, ang siyang higit na makakapagbukas ng iba pang pagpapakahulugan sa teksto ng pelikula.

Figura 1. Poster ng isang eksena sa umpisa ng maikling pelikulang *Dogeaters*.

Ang short film na *Dogeaters* (2022, ERK Productions) ni Kevin Piamonte, na siya ring direktor ng *Solo*,² Best Short Film sa Filipino Academy of Movie Arts and Sciences Awards o FAMAS, ay hango sa 1975 Palanca award-winning short story ni Palanca Hall of Fame awardee Leoncio P. Deriada. Sa *Dogeaters* ni Piamonte na naging nominado bilang Best Short Film sa 70th FAMAS Award noong 2022, makikita na kaagad ang relihiyosong referensiya at ang politikal na artikulasyon ng direktor. Sa pagbubukas pa lang ng pelikula³ ay malinaw na mababasa ang suhestiyon ng

tunggalian ng uri (mahirap vs mayaman) sa pagtutok ng kamera sa matayog na gusali (isang kondominyom ng Ayala Corp.) at biglang baba nito sa mga maliliit na bahay sa Artiaga St. (isang masikip na kalye sa Brgy. San Rafael, Mandurriao, Iloilo City) kasabay ng pagpasok ng isang traysikad na may pangalang ‘Asturias,’ lugar sa Espanya na naging stronghold ng Kristiyanismo noong Medieval Period (“Asturias”), pagpapakita ng nag-aaway na mag-asawa na pinapanood ng kanilang kabaranggay at pag-zoom-in ng kamera sa isang mangkok ng pulutan—nilutong karne ng aso— at dalawang botelya ng Tanduay Rhum.

Figura 2. Sina Marianna at Victor, pangunahing mga tauhan.

Sinundan ito ng pagpapakilala ng mga pangunahing tauhan na sina Mariana (varyasyon ng pangalang ‘Maria’ at ‘Marian’ at may alusyon kay Inang Birheng Maria, kaya nga ‘Maria-na!') at Victor, mula sa Italyanong ‘Vittorio’ na sumisimbolo ng pagtatagumpay ni Kristo sa kasalanan at kamatayan (“Victor”). Si Mariana (Sunshine Teodoro) ay isang matabang babae at buntis ng tatlong buwan matapos ang pagsilang sa walong buwang sanggol. Si Victor (Nathan J. Sotto) ay dating bouncer at ngayo’y paekstra-ekstrang construction worker na may mahabang buhok at bigote at maaaring magmukhang si Hesukristo. Unang natunghayan si Mariana na nakadungaw sa bintana at nakatingin sa mga kabarkada ni Victor na nag-iinuman hindi kalayuan sa kanilang bahay. Samantalang si Victor ay sa kanyang flashback (nasa *black and white*) at nasa anyo ng *montage*: nakaupo na nakataas ang kanang paa, walang tigil ang hitit ng sigarilyo, at ang ‘paggahasa’ niya kay Mariana.

Magsisimula ang kanilang eksena sa pamumuna at pagmumura ni Mariana sa gawain ni Victor at ng kanyang mga kabarkada—ang pagkain ng nilutong karne ng aso. Aakusahan ni Mariana si Victor at ang kanyang barkada ng pagiging asal-aso. Idedepensa naman ni Victor ang gawaing pagkain ng karne ng aso bilang isang

tradisyon at matagal nang gawain ng mga taga-Artiaga. Magiging paksa ito ng kanilang pag-aaway hanggang sa makarating sa puntong huhugutin ni Mariana ang isang itak at iuumang ito sa bana. Patakbong aalis ng bahay si Victor.

Hinahakop ng pamagat na “*Dogeaters*” hindi lang ang isang gawaing idineklarang kasuklam-suklam ng Kanluran dahil sa pagkain sa naturingang ‘matalik na kaibigan ng tao’—ang aso—ngunit pati na rin ang kontradiktoryong pagpapakahulugan sa gawaing ito mula sa tradisyon ng mga Pilipino, katulad ng rasyunalisasyon ng karakter na si Victor na matagal na itong gawain ng mga taga-Artiaga. Sa katunayan, maituturing itong matibay na kultural na praktis ng mga Igorot, tulak na rin ng paniniwala na mailalayo sila sa masamang ispirito ng mga kalaban at kamalasan (Castro 74–75). Ngunit ang gawaing ito ay itinulak pa ng parehong manunulat at direktor sa metaporikal nitong pakahulugan dahil si Victor ay maituturing na ring isang aso dahil sa kanyang identifikasyon sa kanyang alagang asong si Ramir; gayundin ang representasyon ni Ramir bilang ‘Si Victor.’

Masasabing lubhang nagkaiba ang pasulat na anyo at ang pelikula. Dahil nakasulat sa Ingles ang kuwento ni Deriada, ang lenguahe ay medyo ‘maamo’ (*tame*) pa kung ikukumpara sa ‘magaspang’ at ‘bayolenteng’ lenguahe sa Hiligaynon ng mga taga-eskwater na Ilonggo. Para sa mas realistikong dating, pinili ni Piamonte ang isang barangay sa San Rafael, Mandurriao at doon nag-shoot ng dalawang araw (tatlong araw ang nakaiskedyul na shooting ngunit dahil sa magagaling ang mga artista, ayon da direktor, natapos ito ng dalawang araw). Isinama rin niya ang mga taga-San Rafael sa crowd scenes tulad ng mga pumapalakpak na mga kababaihan sa huling eksena.

Figura 3. Mga imahen ng hegemonikong Patriarkiya.

Sa inuman nina Victor at mga kabarkada nito maitatanghal ang pagiging macho at patriarkal ng komunidad: ang gawaing pag-inom, pambabae, at pagbibiro tungkol sa laki ng ari ('butô' na naging 'tarugó'). Ang kapangyarihang ito ng ari ay irerepresenta rin sa mga *flashback* ng 'panggagahasa' ni Victor kay Mariana at kahit na ng pagkakahawak ni Mariana ng botelya ng gatas na ipapainom sa anak.

Sa kalagitnaan ay ipakikilala ang karakter ni Elpidia, pangalang nangangahulugang 'Pag-asa' ("Elpidia"), na siyang magdadala ng maliit na botelya na naglalaman ng pampalaglag ng batang dinadala ni Mariana. Babansagan ni Victor si Elpidia na 'bruha' (*witch*) kaya mailalantad ang pagbasa kay Elpidia bilang representasyon ng 'Babaylan' na binansagang 'Yawa' (Demonyo) ng mga Paring Kastila at kanilang pinagsumikapang i-etsapwera sa komunidad ng mga Katoliko sa mahabang taon ng kolonisasyon (Barrows 460). Subalit paghahanguhan ni Mariana ng lakas si Elpidia at ang botelya ng pampalaglag para sa bandang huli ay ipaglaban ang kanyang karapatan bilang babae: bilang babaeng may pangarap na magandang buhay (katulad ng kanyang pagtitig sa mataas na gusali, na sa unang eksena ay parang tumitingin rin [ang gusali] sa bahay niya), bilang babaeng nagdedesisyon para sa sarili (pagpapalaglag ng sanggol), bilang babaeng malakas at lumalaban (pagpatay sa aso na representasyon ng bana), at bilang babaeng malaya sa mapang-aping relasyon (pag-iwan sa bana at pagtumba ng institusyon ng kasal). Itatanghal sa huling mga eksena ang pagpapalakpak ng mga kababaihan (sa imahinasyon lamang ng karakter) sa subersibong aksiyon ni Mariana—ang paglisan at pag-iwan sa banang si Victor. Ang huling eksena ay wala sa orihinal na kuwento ni Deriada. Tinapos ni Deriada ang kuwento sa pagpatay ni Mariana sa asong si Ramir: "Mariana sat on the topmost step of the stairs. She put her hands between her legs and stared blankly at the rusty rooftops in front of her. And for the first time in all her life on Artiaga Street, Mariana cried" (122).

Idinugtong ni Piamonte ang eksena ng paglisan at pagpapalakpak para itanghal ang pisikal na paglaya ni Mariana dahil hindi sapat ang simbolikong pagpapalaya ni Deriada sa karakter ni Mariana sa maikling kuwento. Ang pagpapakita ni Piamonte kung ganoon ng pisikal na paglaya ng aping asawa ay isang gawaing maglalagay sa babae sa rasyunal na pagdedesisyon. (Sa katunayan, bago ito ginawa ni Piamonte ay kailangan pa muna niyang konsultahin ang anak ni Deriada na si Dulce Deriada, na siyang may hawak ng karapatang-ari sa kuwento. At nakumbinsi rin niya si Dulce na gumana sa pelikula bilang isa sa mga kababaihan ng Kalye Artiaga na pumalakpak sa paglaya ni Mariana.)

Ang pagbasang ito ay maaari pang ituloy at dugtungan ng 'pangatlong pakahulugan' na maaaring iakda mula sa pagpapalitaw ng mga 'umaapaw' (*excesses*) at 'naduras' (*slippages*) na imahen sa pelikula. Ang mala-karnabal (*carnavalesque*)⁴ na

representasyon ng aping asawa/Maria/Mariana—ang kanyang pagiging sobrang mataba ay maaaring basahin sa ‘pangatlong pakahulugan.’ Ang imahen ni Mariana ay taliwas o labas sa karaniwang representasyon ng aping asawa na payat o hindi kaya’y dating maganda na naging lusyang, at maaring nakabatay sa arketipo ng Birheng Maria. Ang imahen ni Victor naman na mahaba ang buhok at sobrang lantad ang kakisigan ay maaaring nakabatay sa arketipo ng bana ni Maria na si Joseph o hindi kaya’y sa feminisadong representasyon ni Hesukristo. May elemento ang mga ito ng ‘katatawanan’ at ‘kamanghaan’ dahil lumalabas sa isteryotipikal na representasyon ng asawa at bana.

Nakakatawa at nakamamangha ang pagiging mataba ni Mariana dahil nag-iimbiba ng kontradiktoryong pakahulugan ng isang aping asawa. Paano mo nga ba masasabing madaling saktan o talunin ang isang babaeng may matabang katawan? O masasabing hindi nakakakain o napagugutuman ng bana? Gayundin ang imahen ni Victor bilang bana. Paano mo masasabing isa siyang mambubugbog gayong ang pagkakaroon niya ng mahabang buhok ay sagisag ng pagiging feminisado? Ang representasyon kung ganoon ng mag-asawa ay maituturing na potensiyal na subersiyon sa esteryotipo ng bana at asawa. Ang kanilang dala-dalang ambigwidad ay kontra-diskurso sa binaryo ng inaapi-mang-aapi at mahina-malakas na mga karakter sa pelikula.

Figura 4. Ang Babaylan at ang ‘paglaya’ ni Marianna.

Maituturing ring ‘nadulas’ (*slippage*) ang eksena na nagpapakita ng paglaya ni Mariana dahil ang kanyang pinatay ay ang representasyon lamang ng kapangyarihan ng Patriarkiya—ang aso, at hindi ang simbolo nito—si Victor, ang bana, kung kayat ang kanyang paglaya ay maaaring sabihing temporaryo lamang at ang kanyang pagiging api at kulong sa kapangyarihan ng Patriarkiya ay nananatili pa rin. Idagdag pa rito

na maaaring tingnan na wala ring bisa ang ‘paglaya’ dahil wala namang nangyaring pagpapasakop sa (relihiyosong) kapangyarihan dahil hindi naman sila kasal sa Simbahan (patunay dito ang nakadikit na larawan sa dingding ng mag-asawa kung saan nasa likuran nila ang Iloilo City Hall)⁵. Sa gayon, masasabing mayroong paglalaro ng mga kahulugan sa pelikula at sakaling ito’y mahuli ng manonood, masasabing maaari pang ito’y magpatawa sa kanya.

Masasabing nakasandig ang pelikula—o ang pagbasa nito—sa postmodernong ideolohiya. Layunin lamang nitong bulabugin at ipakitang hindi *stable* ang Patriarkal na sistema; na sa isang temporaryong espasyo at panahon (hal. ang 25 minutong pelikula) ay maaaring tumbahin ang hegemoniya ng Patriarkal na sistema, ngunit sa bandang huli ay itatayo pa rin at kikilalaning makapangyarihan.

Idagdag pa rito ang paglalaro ng malakas na tagasasigag ng Patriarkiya, ang *phallus* o ari. Lantaran itong ipinakita sa matayog na gusali ng kondominyom at ipinarinig sa malakas na pagbanggit ng ‘butô’ at ‘tarugó’ ng isang manginginom sa pelikula. Subalit nakakapagpatawa at nakakamangha ang pagkakatago nito sa imahen ni Mariana na hawak-hawak ng kaliwang kamay malapit sa kanyang ari ang botelya ng gatas na may takip na kulay berde habang binubungangaan ang banang si Victor. Ang imahen ay nagmumukhang refleksiyon ng babaeng hinahawakan ang kanyang sariling ari na naging ari ng lalaki. Patunay na kahit na nag-aassert ng karapatan at kapangyarihan ang babae ay pumapasailalim pa rin siya sa pananakop ng hegemonikong *phallus*. “*Penis envy*” kung sa terminolohiya ni Sigmund Freud (Selden at Widdowson, 204). Isa itong nadulas (*slippage*) na paglalarawan sa akto ng paggawa ng maikling pelikula.

At ito ang kagandahan ng short film na *Dogeaters*, maraming naglalarong pakahulugan. Ayon pa nga kay Piamonte, matapos mapanood ang huling eksena ay maaaring mapatanong ang manonood ng: “O, saan ka na ngayon pupunta, Mariana?”

MGA TALA

1. Hango mula sa konsepto ng “third meaning” ni Roland Barthes; ang kahulugang hindi intensiyonal (*obvious*) at maaaring tawaging “malabo” (*obtuse*), at nahuhugot sa katatawanan, kamamanghaan, kamalian—sa pagiging mala-karnabal. Mababasa sa *Barthes: Selected Writings*, pp. 317–20.
2. Unang Ilonggo short film tungkol sa pag-iibigan ng dalawang lalaki sa panahon ng pandemyang dulot ng Covid-19 na nanalo sa ika-69 FAMAS Awards noong 2021.
3. Nagbukas ang kuwento ni Deriada sa paglalarawan kay Mariana na nakatanghoy sa bukas na bintana sa kanilang bahay sa Artiaga St., pinapanood ang nag-iinuman na kabarkada ng banang si Victor. Wala o may *absence* ng tagasagisag ng tunggalian ng uri.
4. Mayroong nangyayaring pagbabaliklad ng hirarkiya, pagsasama ng hindi dapat magsama, at pangungutya sa banal at lahat ng posibleng pakahulugan ay marami at relatibo ayon sa konsepto ng “karnibalisasyon” ni Mikhail Bakhtin. Basahin ang Raman Selden Raman and Peter Widowwson, *A Reader’s Guide to Contemporary Literary Theory*, pp. 40–42.
5. Hindi malinaw sa maikling kuwento kung natuloy ang kasal sa simbahan nina Victor at Mariana dahil nakipag-away si Victor sa pari sa kumpesyunal; nagtanan sila at tinulungan lamang ng Legion of Mary na dalhin sa simbahan ng Fatima para makasal.

MGA SANGGUNIAN

- “Asturias.” *Collins English Dictionary*, www.collinsdictionary.com/dictionary/english/asturias#:~:text=Asturias%20in%20British%20English,Copyright%20%C2%A9%20HarperCollins%20Publishers.
- Barthes, Roland. “The Third Meaning.” *Barthes: Selected Writings*, edited by Susan Sontag, Fontana Paperbacks, 1983.
- Barrows, David. “History of the Population.” *Census of the Philippine Islands: 1903*, U.S. Bureau of Census, 1905.
- Castro, Bel. “Food, Morality and Politics: The spectacle of Dog-eating Igorots at the 1904 St. Louis World Fair.” *Food and Morality: Proceedings of the Oxford Symposium on Food and Cookery 2017*, edited by Susan R. Friedland, Prospect Books, 2018.
- Deriada, Leoncio P. “The Dog Eaters.” *The Road to Mawab and Other Stories*, New Day Publishers, 1984.
- “Elpidia.” *The Bump*. www.thebump.com/b/elpida-baby-name.
- Selden, Raman, and Peter Widowwson. *A Reader’s Guide to Contemporary Literary Theory*. 3rd ed., Harvester Wheatsheaf, 1993.
- “Victor.” *Wikipedia*. [en.wikipedia.org/wiki/Victor_\(name\)#:~:text=Although%20not%20directly%20associated%20with,victory%20over%20sin%20and%20death](http://en.wikipedia.org/wiki/Victor_(name)#:~:text=Although%20not%20directly%20associated%20with,victory%20over%20sin%20and%20death).

John E. Barrios (jebarrrios3@up.edu.ph) writes articles about West Visayas culture, art, and literature. His critical essays appeared in publications such as *Daluyan*, *A Reader in Philippine Theater*, *Pandiwa*, and *Reading the Regions*. He finished his Ph.D. Filipino (Panitikan) at the University of the Philippines (UP) Diliman and currently teaches at UP Visayas. His art reviews can be read in www.iloiioartkritik.blogspot.com.